

ବିପ୍ଳବୀବାହ ହସ୍ତ-ଦିବାକର

ସମଗ୍ର ବିପ୍ଳବୀବାହ

ବିପ୍ଳବୀ ବୀର
ରଘୁ-ଦିବାକର

ସମରେନ୍ଦ୍ର ବଳିଆରସିଂହ

ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ରଘୁ-ଦିବାକର

ଲେଖକ :

ସମରେନ୍ଦ୍ର ବଳିଆରାୟଂହ

ଗଡ଼ ବାଣାକିଲୋ

ରାଜ-ଗଣପୁର- ୭୪୨୦୨୬

ପ୍ରକାଶକ :

ଶୈଳବାଳା ଦେବୀ

ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ପ୍ରକାଶନୀ

ଏମ୍-୨୩, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବିଡିଏ କଲୋନୀ,

ଖୋର୍ଦ୍ଧା-୭୪୨୦୪୪

ମୁଦ୍ରଣ:

ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ

୨୮୪, କଟକ ରୋଡ଼

ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୦୬

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଓ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ :

ବଳଦେବ ମହାରଥୀ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :

୧୫ ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୦୧

(ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ)

ମୂଲ୍ୟ :

ଟ ୨୦.୦୦

(କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର)

ଉତ୍ସର୍ଗ

ମୋ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣାଦାତା ମୋର
ଅଜ୍ଞା ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ ସ୍ୱର୍ଗତ ବୃନ୍ଦାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ
ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାମକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦଙ୍କ ଅମର ଆତ୍ମା ପ୍ରତି
ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ।

- ସମରେନ୍ଦ୍ର

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଆଜିର ଶିଶୁ କାଳିର ନାଗରିକ । ଶିଶୁମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ । ମାତ୍ର ଆଜି ଅଧିକାଂଶ ଶିଶୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ମଙ୍ଗଳ ପାଣ୍ଡେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ କିଏ । କାହିଁକି ସେମାନେ ଶହାଦ ହୋଇଥିଲେ ? ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିବସ କାହିଁକି ପାଳିତ ହେଉଛି । କେବଳ ପିଲାମାନେ କ’ଣ, ବଡ଼ମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିବସ ହେଉଛି ମଉଜ କରିବାର, ଛୁଟି କାଟିବାର ଦିନ । ‘ଯେ ଯାହାର କାମ ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ । ଦେଶ ଫେଶ କଥା ଚିନ୍ତା କଲେ କ’ଣ ମିଳିବ ?’ - ଏହା ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ମତ । ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆମ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଦେଶପ୍ରେମ କମି କମି ଯାଉଥିବା ଭଳି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ କି ? ?

ଭାରତୀୟ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସରେ ରଣପୁର ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକ ବଡ଼ ଘଟଣା । ଏହି ମାଟିର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ରଘୁ-ଦିବାକର ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ି ଶହାଦ ହୋଇଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତୀୟ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଫାଶୀବରଣ କରିବାରେ ସେମାନେ ଥିଲେ ପ୍ରଥମ ଶହାଦ । ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗ, ବଳିଦାନ ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଇନ୍ଦନ ଯୋଗାଇଥିଲା । “ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ରଘୁ-ଦିବାକର” ପୁସ୍ତକଟିରେ ଏସବୁ କଥା ସହଜ ସାବଜାଲ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ସେହି ବିପ୍ଳବୀ ଶହାଦମାନଙ୍କର ନୀତି, ଆଦର୍ଶକୁ ଆମେ ଆପଣେଇ ନେଲେ ଆମ ଦେଶ ପୃଥିବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଶରେ ପରିଣତ ହେବ ଓ ପୁନଃ ‘ବିଶ୍ଵଗୁରୁ’ ବୋଲାଉବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

॥ ରଘୁ-ଦିବାକର ଅମର ରହେ ॥

ସମରେନ୍ଦ୍ର ବଳିଆରସିଂହ

୧୫ . ୮ . ୨୦୦୧

ଅନେକ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଦେଶ ଥିଲା ପରାଧୀନ । ଇଂରେଜମାନେ
ଥିଲେ ଆମ ଦେଶର ଶାସକ । ପରାଧୀନତାର ବେଡ଼ିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ
ଚାଲିଥାଏ । ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥାନ୍ତି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା । ଅହିଂସା ଆନ୍ଦୋଳନ
ନିଶାରେ ଲୋକେ ମାତି ଉଠିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ,
ଗୋଦାବରାଶ ମିଶ୍ର, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ
ଓ ରମା ଦେବୀ ପ୍ରମୁଖ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆମ
ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିଲା ଛଅଟି ଜିଲ୍ଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଗଡ଼ଜାତ ଗୁଡ଼ିକ ମିଶି ତେରଟି
ଜିଲ୍ଲା ହେଲା । ଏବେ ଏହା ତିରିଶଟି ଜିଲ୍ଲା ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିଲା ଛବିଶଟି ଗଡ଼ଜାତ । ଏହାକୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା
'ଇଷ୍ଟର୍ଣ୍ଣ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଏଜେନ୍ସୀ' । ସମ୍ବଲପୁରରେ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଥିଲା ।
ଏହି ଛବିଶଟି ଗଡ଼ଜାତରୁ ଷଡ଼େକକଲା ଓ ଖରସୁଆଁ ପରେ ବିହାରରେ ମିଶିଲା ।
ଏବେ ଏହି ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ନୂତନ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟରେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଚବିଶଟି ଓଡ଼ିଶାରେ
ରହିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଥିବା ଗଡ଼ଜାତ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା - ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ନୀଳଗିରି,
କେନ୍ଦୁଝର, ଗାଙ୍ଗପୁର, ବଣାଇ, ବାମଣ୍ଡା, ରେଢ଼ାଖୋଲ, ପାଲଲହଡ଼ା, ଆଠମଲ୍ଲିକ,
ହିନ୍ଦୋଳ, ତାଳଚେର, ଢେଙ୍କାନାଳ, ଆଠଗଡ଼, ତିରିଶିଆ, ବଡ଼ମ୍ବା, ନରସିଂହପୁର,
ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ରଣପୁର, ନୟାଗଡ଼, ଦଶପଲ୍ଲୀ, ବୌଦ୍ଧ, ସୋନପୁର, ପାଟଣା ଓ
କଳାହାଣ୍ଡି ।

ଏ ସମସ୍ତ ଗଡ଼ଜାତ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ପାଟଣା, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ସୋନପୁରର ଶାସକମାନଙ୍କୁ ‘ମହାରାଜା’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କେବଳ ‘ରାଜା’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ଶାସନ ମୁଖ୍ୟତାବେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ କର ଦେଉଥିବାରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ ।

ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ବହୁ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । କ୍ଷମତା ରହିଲେ ଦୁର୍ନୀତି ହୁଏ । ବହୁ କ୍ଷମତା ରହିଲେ ଦୁର୍ନୀତିର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ । ଏଣୁ ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଭୟଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ କ୍ଷମତାର ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ । କ୍ଷମତାର ଅପ-ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଛତ୍ର ଛାୟା ତଳେ ରହି କର୍ମଚାରୀମାନେ ବଡ଼ ଉଦ୍ଧତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଧରାକୁ ସରା ମଣୁଥିଲେ । କର୍ମଚାରୀମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଉଥିଲେ । ରାଜାମାନେ ଥିଲେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା । ବାସ୍ତବରେ ଆଇନର ଶାସନ ନଥିଲା । ରାଜା ଗୋଜା, ଯାହା ବୁଝିବେ ସେୟା କରିବେ । ଏଣୁ ଗଡ଼ଜାତ ଶାସନକୁ ‘ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ’ ଓ ଗଡ଼ଜାତକୁ ‘ଅନ୍ଧାରିମୁଲକ’ କୁହାଯାଉଥିଲା ।

ଏହି ଅନ୍ଧାରିମୁଲକରେ ପ୍ରଜାମାନେ ବଡ଼ ଦୟନୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ କ’ଣ ଘଟୁଛି କିଛି ଜାଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ଫଳରେ ଅନ୍ଧାରି ଶାସନରେ ସେମାନେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ଅନେକ ବର୍ଷ ଏଭଳି ବିତିଗଲା ।

ସବୁଦିନ ସମାନ ଯାଏନା । ସବୁଜଥା ସମାନ ରହେନା । ଲୋକଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଆସିଲା ପରିବର୍ତ୍ତନ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବାର ଚେତନା ଜାଗିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସିତ ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଆମ ଦେଶରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ହଟିଯିବ, ଆମ ଦେଶ ଆମର ହେବ । ଏଥିରେ ନୂତନ ଜାଗରଣ, ନୂତନ ସ୍ୱୟନ । ଅଭିନବ ଆନନ୍ଦରେ ସମସ୍ତେ ବିଭୋରିତ । ଛାତ୍ର ବିଦ୍ୟାଳୟ ଯିବା ବନ୍ଦ କଲା । କର୍ମଚାରୀ ଛାଡ଼ିଲା ଚାକିରୀ । ବହୁଲୋକ ଅହିଂସା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମାତି (୬)

ଉଠିଲେ । ଅନେକ ଜେଲ ଗଲେ । ଏହାର ପ୍ରଭାବ ପଞ୍ଜାବୀ ଗଡ଼ଜାତ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଅବହେଳିତ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଡରୁଥିଲେ । ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ବହୁବର୍ଷ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେବା ପରେ ସେମାନେ ଜାଗି ଉଠିଲେ । ସତେ ଯେପରି ଏ ଅଚେତ ସମାଜ ମୋହ ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗି ଜାଗି ଉଠିଲା । ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ସଭା ସମିତି ହେଲା । ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରାଗଲା । ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦୂର ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାବିମାନ ହେଲା । କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ରାଜାର ଶାସନ ହଟିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚେଜିଲା । ରଣପୁର, ଢେଙ୍କାନାଳ, ତାଳଚେର, ନୀଳଗିରି ଓ ନୟାଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଭୀଷଣ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ।

ରଣପୁରରେ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି, ଢେଙ୍କାନାଳରେ ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ, ମହେଶ୍ୱର ସୁବାହୁସିଂହ, ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ତାଳଚେରରେ ପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନ ଓ ମଦନ ମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ନୀଳଗିରିରେ କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ଓ ବନମାଳୀ ଦାସ, ଆଠଗଡ଼ରେ ରାଧାନାଥ ରଥ ଏବଂ ନୟାଗଡ଼ରେ ଶ୍ରୀଧର ଦାଶ, ଶୁକୁ ବେହେରା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମହାରଣା ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରଣପୁର ଥିଲା କ୍ଷୁଦ୍ର । କଥାରେ ଅଛି ‘କ୍ଷୁଦ୍ର ସର୍ପର ବିଷ ଭୟଙ୍କର’ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ବଡ଼ ଗୁରୁତର ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସନକଥା ବୁଝୁଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ରଣପୁର ଆସିଥିଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟି ପିଟି ମାରିଦେଲେ । ଏ ଘଟଣା ସାରା ଦେଶରେ ଚହଳ ପକାଇଲା । ଏପରିକି ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ ଏଥିନେଇ ହୁଲୁସ୍ତୁଲ ପଡ଼ିଗଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଥିଲେ ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି । ଗୋରା ସାହେବ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଅଭିଯୋଗରେ ତାଙ୍କୁ ଫାଶାଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ଏ ସମସ୍ତ କଥା ଆମେ ଆଲୋଚନା କରିବା ।

ଅନ୍ଧାରୀ ଶାସନର ଭିତ୍ତିର କଥା

ରଣପୁର ଏବେ ନୟାଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ତହସିଲ । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ରାଜା ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ମନମୁଖୁ ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଜାମାନେ ଅଶେଷ କଷ୍ଟ ଭୋଗୁଥିଲେ ।

ରାଜା ଶାସନରେ ବେଠି ପ୍ରଥା ଚାଲିଥିଲା । ବିନା ମଜୁରିରେ କାମ କରିବାକୁ ‘ବେଠି’ କୁହାଯାଏ । ସେତେବେଳେ ରଣପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଯେତେ ରାସ୍ତାଘାଟ, ପୋଲ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି ହୋଇଥିଲା, ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବେଠିରେ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ନିଜ ପୋଖରୀ, ଜମି ଆବାଦ ଆଦି ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବେଠିରେ କରାଯାଉଥିଲା । ମଙ୍ଗଳ ଅମଙ୍ଗଳ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ମାସ ମାସ ଧରି ଗଡ଼ରେ ରହୁଥିଲେ । କର୍ମଚାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବେଠି ପ୍ରଥାକୁ ବେଶ୍ ଲାଭ ଉଠାଉଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ସିପାହୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବେଠିରେ ନିଜର ଜମିବାଡ଼ି ଆବାଦ କରିଥିବାର ଅନେକ ନଜିର ରହିଛି ।

ରଣପୁରରେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ବେଠି ହୁଏ । ଦୁଇମାସଧରି

‘ରଥବେଠି’ ଚାଲେ । ରଥଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସମସ୍ତ କାଠ ଓ ଦଉଡ଼ି ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜ ଶଗଡ଼ ଓ କାନ୍ଧରେ ବୋହି ଆଣୁଥିଲେ । ଛତିଶ ପାଟକ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକଥିଲେ ରାଜାଙ୍କ ସେବକ ।

ରଥ ବେଠି ଭଳି ‘ସେବକ ବେଠି’ ମଧ୍ୟ ରଣପୁରରେ ଆଉ ଏକ ବେଠି । ସିପାହୀ ଓ ଚୌକିଦାର ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଡ଼କାହୁଏ । ସେଠାରେ ସଡ଼କ କାମ ବନ୍ଧା ହୁଏ । ବେଠିଆ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବହୁ କଠିନ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । କାମ ଶେଷ ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ମିଳେନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜ ଗ୍ରାମଠାରୁ ପସର କୋଡ଼ିଏ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଏହି ସଡ଼କ ତିଆରି କାମ ବିନା ମଜୁରିରେ କରୁଥିଲେ ।

ଘରତିଆରି ପାଇଁ ଓ ଛପର ପାଇଁ ବେଠିର ଚଳଣି ଥିଲା । ଚାନ୍ଦପୁରଠାରେ ଏକ ରାଜପ୍ରାସାଦ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବେଠିରେ ହୋଇଥିଲା । ଖରାଦିନେ ଚିଲିକାର ଖୋଲାପବନ ପାଇବା ପାଇଁ ଚାନ୍ଦପୁର ରାଜପ୍ରାସାଦ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଏହା ବସନ୍ତ ମଞ୍ଜରୀ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟନିବାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ହୋଇଥିବା ବେଠି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଲୋକେ ଏବେ ବି ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି । ଚୌକିଦାର ଗାଁର ଲୋକଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇ ବେଠିକୁ ଆଣେ । ପ୍ରଜାକୁ ଘରୁ ଖାଇ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଖଟଣି କରିବାକୁ ହୁଏ । ପଥୁରିଆ ପଥର କାଟେ । ବଡ଼େଇ କାଠକାମ କରେ ଓ ମୂଲିଆ ଶ୍ରମ ଦିଏ । ମାଲ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜାମାନେ ବଣଜଙ୍ଗଲରୁ ଗେଜୁଟି ଓ ତୁନପଥର ସଂଗ୍ରହ କରି ଜମା

କରିବେ ଓ ତାକୁ ପୋଡ଼ିବେ । ବିରାଟ ତୁନ ଘଣା ପଡ଼ିଥାଏ । ପଣ୍ଡା, ବଳଦ ସାଇକୁ ମଣିଷ ଯୋତା ହୋଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥରର ଚକ ବୁଲାଇବେ । ବଳଦ ଓ ପଣ୍ଡାକୁ ବେଠିଆ ପିଟୁଥାଏ । ବେଠିଆକୁ ପୋଲିସ ପିଟୁଥାଏ । ଏହି କୋଠା ପ୍ରଜାଙ୍କ

ବେଠିର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଏବେ ବି ଠିଆ ହୋଇଛି ।

ଶିକାର ବେଠିକୁ ‘ପାରିଧିବେଠି’ କୁହାଯାଏ । ରଣପୁରରେ ପାରିଧିବେଠି ଲୋକଙ୍କ ଦେହସୁହା ଥିଲା । ଯେଉଁ ଜଙ୍ଗଲରେ ଶିକାର ହେବ ତା’ର ପାଖାପାଖି ଗ୍ରାମ ମାନଙ୍କରୁ ଚୌକିଦାର ଓ ସିପାହୀ ମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଠୁଳ କରନ୍ତି । ଏହାପରେ ରାଜା ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ଆଗରୁ କୌଣସି ଜଳଭଣ୍ଡାର ପାଖରେ ଗଛ ଉପରେ ମଞ୍ଚା ହୋଇଥାଏ । ରାଜା ପାଲିଙ୍କିରେ ବସି ମଞ୍ଚା ଉପରକୁ ଯାଆନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସଂଗରେ ବାଣୁଆ ଓ ପରିବାଣୁଆ ରହନ୍ତି । ବେଠିଆ ପ୍ରଜାମାନେ ମଞ୍ଚାର ସାମନା ପରୁ ଯାଇ ପାଟିକରି ବାଜା ବଜେଇ ଜନ୍ତୁକୁ ଘଉଡ଼େଇ ଦିଅନ୍ତି । ମଞ୍ଚା ପାଖକୁ ଶିକାର ଆସିଲେ ରାଜା ଗୁଲି କରନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଅଘଟଣ ଘଟେ । ରାଜାଙ୍କ ଗୁଲିରେ ଜନ୍ତୁ ଓ ମଣିଷ ଉଭୟ ଶିକାର ହୋଇଥାନ୍ତି । ମାଂସ ଆଶାରେ ଜନ୍ତୁ ବୁହାହୋଇ ରାଜବାଟୀକୁ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ମହାନ ପ୍ରାଣ ମଣିଷର ମଲା ଦେହ ସେଠି ପଡ଼ିରହେ । ‘ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସବଳର ଅତ୍ୟାଚାର’ କାଳେ କାଳେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଆସିଛି । ଗାଁର ଛାଟିଆ ବା ଚୌକିଦାର ମୃତଲୋକର ଘରେ ଖବର ଦିଏ - ‘ଅମୁକକୁ ବାଘ ଖାଇଗଲା’ । ଏହିପରି ଅନେକ ଲୋକ ପାରିଧି ବେଠିରେ ଯାଇ ବାଘ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ।

ଭୟରେ ଯଦି କେହିଲୋକ ଏହି ବେଠିକୁ ଯାଉନଥିଲା ତା'ର ସର୍ବନାଶ
ଘଟୁଥିଲା । ପ୍ରଜାର ଧନଜୀବନ ସବୁ ମଣିମାଙ୍କର । ରାଜାର ସଉକ ପାଇଁ ପ୍ରଜାର
ଧନଜୀବନ ଯାଉଥିଲା ।

ସମୟେ ସମୟେ ରଣପୁର ରାଜାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ରାଜା ପାରିଧକୁ ବିଜେ
କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବେଠି ଖଟିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ପାରିଧ ବେଠିରେ ଏକ କୌତୁହଳ କଥା ଥିଲା । ଅନେକ ସମୟରେ
ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଥିବା ବାଣୁଆ ବା ପରିବାଣୁଆଙ୍କ ଗୁଳିରେ ଜନ୍ମ ମରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ
ତାହା ଛାମୁଙ୍କ ଗୁଳିରେ ମରିଛି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ପାରିଧକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ
କୌଣସି ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅଶୁଭ ମନେ କରି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାର
ହେଉଥିଲା । 'ମାର ମାର ଭଣ୍ଡାରିଆକୁ ମାର' ନୀତିରେ ନିରାହ ଲୋକେ ମାଡ଼ଗାଳି
ସହୁଥିଲେ । ଯେଉଁଠି ପ୍ରତିକାର ନାହିଁ ସେଠି ସହିବା ଛଡ଼ା କ'ଣ କରାଯାଇପାରେ !

ରାଜ୍ୟକୁ ବେଳେ ବେଳେ ବଡ଼ହାକିମ ଓ ଗୋରାସାହେବ ଆସୁଥିଲେ ।
ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କମ୍ ଦାମରେ କିମ୍ବା ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଦୁହାଁଳିଆ ଗାଈ, ଖାସି,
ଅଣ୍ଡା, କୁକୁଡ଼ା, ଜାଲେଣି କାଠ ଓ ପରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଜୁଲୁମ୍ କରାଯାଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ
ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଶଗଡ଼, ସାଇକେଲ, ସବାରି,
ପାଲିଙ୍କି ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଏସବୁ ନିଜର ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ କାମରେ ଲଗା
ଯାଉଥିଲା । ଏଥିରୁ କୌଣସି ଜିନିଷ ହଜିଗଲେ, ତା' ବଦଳରେ ଟଙ୍କା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ
କୌଣସି ଆକାରରେ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦିଆଯାଉ ନ ଥିଲା ।

ଦେଖାନ ଓ ଦାରୋଗା ଅତି କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତାପ
କହିଲେ ନ ସରେ । ରାଜ୍ୟରେ 'ମାଛି ପଡ଼ିଲେ ନବଖଣ୍ଡ' । କଥା କଥାକେ ଚାବୁକ୍
ପ୍ରହାର । ସେମାନେ କ୍ଷମତାକୁ ନିଜ ଫାଇଦାରେ ଖଟାଇ ଧରାକୁ ସରା ମନେ
କରୁଥିଲେ । ମାହାଳିଆ ମାହାଳିଆ ସବୁ ପାଉଥିଲେ ।

ବେଠିଭଳି ରାଜ ଶାସନରେ ଭେଟି, ମାଗଣ ଓ ରସଦ ଆଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା
ଥିଲା । ରାଜାଘର ବିବାହ, ବ୍ରତ ଓ ମଲା ମୃତକିଆ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ପର୍ବପର୍ବାଣି,

ଯାନିଯାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତିରେ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା, ତାହା ପ୍ରଜାମାନେ ଚାନ୍ଦା କରି ଦେଉଥିଲେ । ଏହାକୁ ‘ମାଗଣ’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହା ଟଙ୍କା ଓ ଜିନିଷ ଉଭୟ ଆକାରରେ ଜୋର କରି ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ଖଜଣା ବ୍ୟତୀତ ଧାନ, ନଡ଼ା ଓ ବାଉଁଶ ମଧ୍ୟ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, ହାଡ଼ି, କୁସାର, ତେଲି, କେଉଟ ଓ ତନ୍ତାଳ ଠାରୁ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଧନ୍ଦାରୁ ଫିସ୍ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ହାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଚମୀ ଚମଡ଼ାନନ୍ଦା, ଗୋରଚନା ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଗୋରୁ, ମଇଁଷିଚରା ଫିସ୍ ନିଆଯାଉଥିଲା । ଜମି ଦାଖଲ ଖାରଜ, ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣରେ ଦର୍ଶନୀ (ନଜରଣା) ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ନାଟରଙ୍ଗ, ଯାତ୍ରା ପର୍ବ ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରଜାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା ।

ରାଜ୍ୟର କୌଣସି ପ୍ରଜା ସଭାସମିତି କରିବା ମନା ଥିଲା । ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିବା ବେଆଇନ ଥିଲା । ମୋକଦ୍ଦମା ମାନଙ୍କରେ ଓକିଲ, ଫୁକ୍ତିଆର ନିଯୁକ୍ତି କରିବା ଅଧିକାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନଥିଲା ।

ବେଠି ପରି ଭେଟି ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରଥା । ସୁନିଆଁ ଓ ଦଶହରା ଭଳି ଦିନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଓ ସରବରାକାରମାନେ ଗଡ଼କୁ ଆସୁଥିଲେ । ଟଙ୍କା, ଗହଣା ଓ ହାତ ତିଆରି ଚିଜମାନ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଭେଟି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।

ବେଳେ ବେଳେ ରାଜା, ଦେଖାନ କିମ୍ବା ଦାରୋଗା ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳକୁ
ବିଜେ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ରାଜକୀୟ ଖାଇବା ପିଇବା
କାମରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଦଶହରାର ଦୁଇମାସ ପୂର୍ବରୁ
ପାଇକମାନେ ପାଇକ ନାଚ ଅଭ୍ୟାସ କରିନ୍ତି ଓ ଦଶହରାକୁ ଏହି ନାଚ ଦେଖାଇବାକୁ
ବାଧ ହୁଅନ୍ତି । ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରାର ଚମ୍ପକ ଦ୍ଵାଦଶୀ ଉପଲକ୍ଷେ କେତେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବାଣ
ଭେଟି ରୂପେ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଗଛ ଓ ମାଛ ଉପରେ ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ
ସରକାରୀ ଜାଗାରେ ଥିବା ଫଳଟି ଗଛ, ଯଥା - ଆମ୍ବ, ପଣସ, ନଡ଼ିଆ ଏବଂ
ପୋଖରୀମାନଙ୍କର ଜଗିବା କାମ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କର । ଡୋଟାମାନଙ୍କର ସବୁ ପାଟିଲା
ଆମ୍ବ ରାଜାଙ୍କ ମଣୋହି ନାମରେ କର୍ମଚାରୀମାନେ ନଅରକୁ ଆଣି ବାଣିନେଉଥିଲେ ।
ବିଭିନ୍ନ ଗାଁ ପୋଖରୀର ମାଛ ରାଜାଙ୍କ ନଅର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସୁଥିଲା । ସେଠାରୁ ତାହା
ଅମଲା, ପୋଇଲା ପରିବାରୀଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାହେଉଥିଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏସବୁ
ଜଗାରଖା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ପାଉ ନ ଥିଲେ । ରାଜା ଓ ଅମଲାମାନଙ୍କ ସୁଖ
ସୁବିଧା ପାଇଁ ନିରାହ ପ୍ରଜା ସବୁ ସହୁଥିଲା ଓ ସବୁ କରୁଥିଲା ।

ପ୍ରଜାମାନେ ଘର ତିଆରି ନିମନ୍ତେ ନିଜ କୋବଳିୟତ୍ ଜାଗାରୁ ପଥର
କାଟିବାକୁ ମନାଥିଲା । ନିଜ ରୁଟି ଅନୁସାରେ ଘର ତିଆରି, କୋଠାଘର, ଘୋଷରା
ପାହାଚ, ଯାଉଳିକବାଟ ଓ ଚାନ୍ଦିନୀ ମଣ୍ଡପ ଇତ୍ୟାଦି କରିବା ବାରଣ ଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଜା ଦାଣ୍ଡଘରେ ଚାଟିକବାଟ ଲଗାଉଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ
ସେତେବେଳେ ପ୍ରବାଦଥିଲା ‘ଯେବେ ଗଡ଼ଜାତେ କରିବୁ ଘର, ଦାଣ୍ଡଘର ଖଣ୍ଡି
ଅଛୁଆ କର ।’

ରଣପୁରରେ ନରବଳି ଏକ ଜଘନ୍ୟ ପ୍ରଥା ଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ମାଘ
ମାସରେ ମଣିନାଗ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ନରବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ରାଜା
ଅଣିଗୋଟି ପରିବାରକୁ ‘ରକ୍ତପଟା ଜାଗିର’ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ‘ତଣ୍ଡିଆକଟା’
କୁହାଯାଉଥିଲା । ପୌଷପୂର୍ଣ୍ଣମୀଦିନ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ଭୋଗ ହୋଇଥିବା ମଣ୍ଡା
ଖାଇ ସେମାନେ ଆଉ ଘରକୁ ଫେରିବି ନାହିଁ ।

ତଟିଆ କଟା ମାନେ ଲୁଟି ଲୁଟି ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଏକୁଟିଆ ଲୋକ ଦେଖିଲେ ତା'ର ତଟି କଣା କରି ଏବଂ ତାକୁ କୁଦି ଦଳି ତଟିପତୁ ରକ୍ତ ଜମା କରନ୍ତି । ଏହାପରେ ଏକ ବାଉଁଶ ନଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ରକ୍ତନେତ୍ର ଦେବାକୁ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି । ନରବଳି ପ୍ରଥା ଯୋଗୁଁ ମାଘମାସ ରଣପୁର ପ୍ରଜାଙ୍କ ମନରେ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ବା ଖାସ୍‌ମାହାଲର କୌଣସି ଲୋକ ମାଘମାସରେ ରଣପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ଆସୁ ନଥିଲେ । ଚାରିଆଡ଼େ ଆତଙ୍କର ଛାୟା, କୋକୁଆ ଭୟ ।

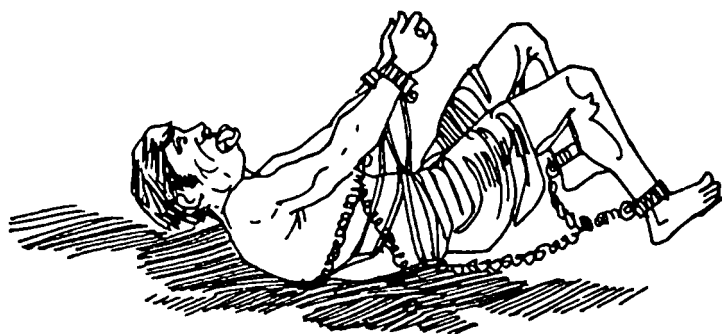

ରାଜାଙ୍କର ନାଚଗୀତ ଆଦି ଉପଭୋଗ କରିବାର ବଡ଼ ସଉକ ଥିଲା । କୌଣସି ଅପେରା ଆସିଲେ ରାଜା ଏକାକୀ କିମ୍ବା ଅମଲା ମାନଙ୍କ ସହ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ରାଜାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ପରେ ଏହା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରାଦଳ, ସଂଗୀତଦଳ, ପାଲା, ଘୁଡୁକି, ଭାରତଲାଲା, ରାସଜାଲା, ନବରଂଗ, ଦଣ୍ଡନାଟ, ଚଢ଼େୟା-ଚଢ଼ଉଣୀ, ରାମଜାଲା ଏବଂ ଦାସକାଠିଆ ଦଳ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁରେ ଅପେରା ଦଳ ଗଢ଼ିବାକୁ ରାଜାଙ୍କ ହୁକୁମ ଥିଲା । ତେଣୁ ସୁଆଙ୍ଗ ପାଇଁ ପିଲାଙ୍କ ବହି ବସ୍ତାନିରେ ତୋରି ବନ୍ଧାହୁଏ । ସେମାନେ ଆଖଡ଼ାଘରକୁ ଚାଲାଣ ହୁଅନ୍ତି ।

ଅନ୍ଧାରିମୁଲକ ରଣପୁରର ବିଚାରଧାରା ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର । ଦେଢ଼ାନଙ୍କ କଚେରି ରାତିରେ ହୁଏ । ସେତେବେଳର ରଣପୁରୀ ଯୋଡ଼ ଓ ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧି, ମଲ୍ଲୁଫୁଲମାଳ ବେକରେ ପକାଇ ଦେଢ଼ାନ ସାହେବ ସାକ୍ଷୀର ପ୍ରମାଣ ଶୁଣନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ଦେଢ଼ାନ ମୁଦାଲା ପାଖରୁ ଲାଞ୍ଚ ନେଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ମୁଦେଇ ଓ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଖୋଲା କଚେରିରେ ମାଡ଼ ହୁଏ । ‘ବିରିମାଡ଼ ଦେଖି କୋଳଥ ଚୋପା’ । ଏହାପରେ ଅନ୍ୟ ସାକ୍ଷୀମାନେ କି ଆଉ ସେଠି ରୁହନ୍ତି ! ଲୁଚି ପଳେଇଯିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଅଟ୍ଟେନି । ଜମାନବନ୍ଦୀ ଲେଖା ନ ହୋଇ ତୁଣ୍ଡେ ତୁଣ୍ଡେ ରାୟ ଶୁଣାହୁଏ । ଲାଞ୍ଚ ଉପରେ ତ ବିଚାର । ଏଥିରେ ଅଭିଯୋଗକାରୀ କି ବିଚାର ପାଇବ ! ଫଳରେ ପ୍ରକୃତ ନ୍ୟାୟ ପାଇବାରୁ ଗରିବ ଅସହାୟ ପ୍ରଜାମାନେ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଥିଲେ ।

ରାଜ ଶାସନରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କିଛି କହି ପାରୁ ନଥିଲେ । ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ହାତକଡ଼ି, ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଡ଼ବେଡ଼ି, ଦେହରେ ଡାକ୍ତିଆବେଡ଼ି ଏବଂ ଅଣ୍ଟାରେ ଦଉଡ଼ିବାନ୍ଧି ରାସ୍ତା ଉପରେ ଟାଣି ଟାଣି ନେଉଥିଲେ । କେତେକଙ୍କ କାନରେ ନାକରେ ବୁଣ୍ଡା, ପାଟିରେ କନା କିମ୍ବା ପାଳ ଭର୍ତ୍ତିକରି ମାଡ଼ ମାରୁଥିଲେ ।

ରାଜାରାଜୁଡ଼ା ଅମଳରେ କେତେକ ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା ।
ପ୍ରଜା ତାହା ବ୍ୟବହାର ନ କଲେ ଦଣ୍ଡିତ ହେଉଥିଲା । ସେହି ଦରବାରୀ ଶବ୍ଦ ଓ
ତାହାର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା :-

ଉଆସ, ନଅର - ରାଜାଙ୍କ ରହିବା ଘର
ରାଣୀହଂସପୁର - ରାଣୀଙ୍କ ରହିବା ଘର
ଶ୍ରୀହଜୁର, ମଣିମା, ଛାମୁ - ରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ
ପାଟ ମହାଦେବ - ବଡ଼ରାଣୀ
ପାଟଦେବ, ଯୁବରାଜ, ଗମ୍ଭୀର ସାମନ୍ତ - ରାଜାଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ
ପଟ୍ଟାୟତ - ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁଅ
ଟିକାୟତ - ରାଜାଙ୍କ ତୃତୀୟ ପୁଅ
ପରିଚାରିକା - ଦାସୀ
କାଠିଲାଗି ବିଜେ - ଦାନ୍ତ ଘଷିବାକୁ ଯିବା
ମଣୋହି ବିଜେ - ଖାଇବାକୁ ଯିବା
ପହୁଡ଼ ବିଜେ - ଶୋଇବାକୁ ଯିବା
ଶୁଲେଇ ବିଜେ - ଝାଡ଼ା ଯବା
ପାଣିଆ ପଟ - ପାଣି ଯୋଗାଇବା ଲୋକ
କାନ୍ଧିଆ ପଟ - ସବାରୀ ବାହିବା ଲୋକ
କଲୁଆଁ - ପାରିଧିରେ ଜନ୍ମୁ ଘଉଡ଼ାଇବା ଲୋକ

ଆଜି ରାଜାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ, ରାଜୁତି ନାହିଁ । ଏ ଶତସବୁର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ହେଲେ ସେତେବେଳର ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଲୋକେ ଏବେ ବି ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି । ଘା ଶୁଖିଛି, ମାତ୍ର ଦାଗ ଲିଭିନି ।

ଅନ୍ଧାରି ମୂଳକର ଅଲୋକ ଶିଖା

ରଣପୁର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଥିଲେ । ସେମାନେ ପଶୁଭଳି ଜୀବନ ବିତାଉଥିଲେ । ମଣିଷର ମଣିଷପଣିଆ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ଧାରିମୂଳକର ଅନ୍ଧାରି ରାଜୁତିରେ ଉବୁଟୁରୁ ହେଉଥିଲେ ସେମାନେ । ମୁକୁଳିବାକୁ ଯୁ ନ ଥିଲା । ସବୁ ତ ଅନ୍ଧାର, ସବୁ କଳା । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲୋକ ଦେବ କିଏ ? କିଏ ହେବ ଅବା ସେମାନଙ୍କ ଆପଦ ବିପଦର ସାହା ?

ସବୁଦିନ ସମାନ ଯାଏ ନାହିଁ । ସବୁକଥା ସମାନ ରହେ ନାହିଁ । ସମୟ ଆସିଲା । ପଙ୍କରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିଲା ଭଳି ରଣପୁର ମାଟିରେ ଜନ୍ମ ନେଲେ ଦୁଇବୀର-ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ।

ଦିବାକରଙ୍କ ଘର ଗଡ଼ ବାଣାକିଲୋ ଗ୍ରାମରେ । ଜନ୍ମ ୧୯୧୧ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ ୩୦ ତାରିଖ - ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ମାଣବସା ଗୁରୁବାର । ଦିବାକରଙ୍କ ବାପା ହରିହର ପରିଡ଼ା ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ନାମଜାଦା ଲୋକ ଥିଲେ । ମାଆ ତାରାଦେବୀ ଥିଲେ ଜଣେ ଧର୍ମପରାୟଣା ମହିଳା ।

ରଘୁନାଥଙ୍କ ଘର ବାଦଭୁଇଁ ଗ୍ରାମରେ । ଜନ୍ମ ୧୯୧୦ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧୮ ତାରିଖ । ପିତା ନଟବର ମହାନ୍ତି ଓ ମାତା ଲାବଣ୍ୟଦେବୀଙ୍କର ସେ ଥିଲେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ।

ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ ଗଡ଼ ବାଣାକିଲୋ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ରଘୁନାଥଙ୍କ ବାପା ନଟବର ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ଉଚ୍ଚମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ । ସେ ଥିଲେ ସ୍ବାଧୀନଚେତା ଓ ନୀତିବାନ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପୁଅ ରଘୁନାଥ ଓ ଛାତ୍ର ଦିବାକରଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଦିବାକର ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ପାଇ ଗଣପୁର ଗଡ଼ରେ
ସାଥୀ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସହ ମାଜନର ପଢ଼ିଲେ । ମାଜନର ପାଶ୍ ପରେ ଦୁହେଁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା
ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲେ ।

ଦୁଇବର୍ଷ ପଢ଼ିବାପରେ ଦିବାକର ଚାକିରି କଲେ । ସେ ରାଜାଙ୍କ ନରେନ୍ଦ୍ର
ପ୍ରିକ୍ଷିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ସହକାରୀ ପରିଚାଳକ ପଦରେ କାମ କଲେ । ରଘୁନାଥ କଟକରେ
ରହି ‘ଶର୍ବରାବାଳା’ ବହି ଲେଖି ଛପାଇଲେ । ଏଥିରେ ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା
କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଖୁସାମତିଆମାନେ ଏହା ଚୁରୁଲି କଲେ । ରାଜା ତ ଏକବୁଝା ।
ରାଜା ହୋଇ ଜଣେ ପ୍ରଜା ଠାରୁ ନିଜର ନିନ୍ଦା ସହିବେ ବା କିପରି ? ଏଣୁ ତାଙ୍କର
କୋପଦୃଷ୍ଟି ରଘୁନାଥଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଏହା ଫଳରେ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ କିଲ୍ଲାପାରି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ସେ
ଆଉ ଜନ୍ମଭୂମିରେ ରହିବାର ଆଧିକାର ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବିପଦ ଏକା ଆସେ
ନାହିଁ । ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ଘେନି ଆସେ । ରଘୁନାଥ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର ହେଲେ । ପିତା
ନଟବର ମହାନ୍ତି ନିଜର ଶିକ୍ଷକତା ହରାଇଲେ । ବାପା ଜେଜେବାପା ଅମଳର
ସରବରାକାର ଜାଗିରି ରାଜା ଛଡ଼ାଇନେଲେ ।

ଦିନକର କଥା । ଦିବାକର କାମ ସାରି ଛାପାଖାନାରୁ ଘରକୁ ଫେରୁଥାନ୍ତି ।
ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଥାଏ ସଡ଼କ ବେଠି । ଦେଖିଲେ, ନାଲିପଗଡ଼ିଆ ସିପାହୀ ନିରାହ
ବେଠିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବେ ମାଡ଼ ମାରୁଛି । ବେଠିଆ ପ୍ରଜା ମା-ଲୋ, ବୋପା-
ଲୋ, ମରିଗଲି କହି ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ । ଦିବାକର ଅନେକଥର ଏପରି ଘଟଣା
ଦେଖିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଦିନର ଘଟଣା ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା
ଦେଲା ।

ଦିବାକର ହେଲେ ବିପ୍ଳବୀ । ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଲେ । ଚାକିରି ନ ଛାଡ଼ିବା
ପାଇଁ ନରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରିକ୍ଷିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରେସ୍‌ର ପରିଚାଳକ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇଥିଲେ ।
ହେଲେ ଦିବାକର ନିଜ ନିଷ୍ଠୁରିରେ ଥିଲେ ଅଟଳ । ଜନତାର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା
ପାଇଁ ପଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଶାଇଲେ ବହୁ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି । ରଘୁ ଓ

ଦିବାକର ଦୁଇସାଙ୍ଗ । ଏକମନ, ଏକପ୍ରାଣ ହୋଇ ଚଳନ୍ତି । ଦୁହେଁ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଲେ ।

ସାରା ଭାରତରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ତେଜି ଉଠିଥାଏ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅଧୀନସ୍ଥ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଭା ସମିତି ମାନ ହେଉଥାଏ । ୧୯୩୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୯ ତାରିଖ । କଟକଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସଭାରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରଧାନଶିଷ୍ୟ ତଥା ପଟ୍ଟାଭି ସାତାରାମାୟା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ରଣପୁରରୁ ରଘୁ-ଦିବାକର ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯୩୮ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୨୫ ଠାରୁ ୩୧ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସଭା ତେଲଙ୍ଗାଣାଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ, ତଥା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ, ମହାଦେବ ଦେଶାଇ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ ପ୍ରମୁଖ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଆସିଥିଲେ । ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତରୁ ରଘୁ ଓ ଦିବାକରଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଅନେକ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ଶିକ୍ଷାକଲେ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଠନ

ରଣପୁରରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଞ୍ଚଳର ସାନପଦର, ସିକୋ ଓ ଟାଙ୍ଗିଠାରେ ସଭାମାନ ହେଲା । ପରେ ଚାନ୍ଦପୁରଠାରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଗଲା । ଏଥିରେ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବନମାଳା ରାମ - ସଭାପତି, କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର - ଉପସଭାପତି, ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି - ସଂପାଦକ, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା - ସଂଗଠକ ସଂପାଦକ ଓ ଅଗାଧୁ ବରାଡ଼ - କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ଦାୟିତ୍ବ ନେଲେ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତା ଓ କର୍ମୀମାନେ ଗାଁ କୁ ଗାଁ ବୁଲିଲେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ବୁଲିବା କାମ ରାତିରେ ହେଉଥିଲା । ସେମାନେ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚି ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ, ମତାଇଲେ, ସାହସ ଦେଲେ । ଲୋକେ ବୁଝିଲେ, ‘ଯାହା ସହିବାର ଥିଲା, ସହିଗଲୁ । ଏଣିକି ଆଉ ସହିବୁ ନାହିଁ କି ରାଜାର ଶାସନ ମାନିବୁ ନାହିଁ ।’

ଜୋରଦାର ଆନ୍ଦୋଳନ

ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଥିଲେ । ରାଜଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ବୋଲି ସେ ଗଣନା କରି ଜାଣିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଦୁଃଖ କରି ନ ଥିଲେ । ବରଂ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ମହତ୍ କାମ କରିପାରିବେ ବୋଲି ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ‘କୃଷକ’ ପତ୍ରିକାର ସେ ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ସଂପାଦକ । ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତରେ ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସେ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶ କରାଇଥିଲେ । ଏଣେ ବନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥ କିଲ୍ଲାପାରି ଦଣ୍ଡ ଯୋଗୁଁ ରଣପୁର ଆସିପାରୁନଥିଲେ, ତେଣୁ ପୁରୀରେ ରହୁଥିଲେ । ‘ସମାଜ’ ଖବର କାଗଜରେ ରଣପୁରରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟୁଛି ପ୍ରକାଶ କରାଇଲେ । ଏହା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା । ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲିଲେ ଲୋକଙ୍କୁ ମତାଇଲେ । ଏ ଘଟଣା ରାଜାଘର ଲୋକଙ୍କୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ଓ ଗାଁରେ ପୋଲିସ ଜଣି ରହିଲେ । ରାତିରେ ପୋଲିସ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ସେ

ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ଗଲେ । ଦିବାକରଙ୍କ କଥାରେ କିମିଆ ଥିଲା । ଲୋକେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଶୁଣିଲେ ।

ଦିବାକର ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ କବିତା ଲେଖିଲେ । ଏହା ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଥରକୁ ଥର ବୋଲା ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ସାହସ ଓ ଦମ୍ଭ ଆସିଲା । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ନୂଆ ଉତ୍ସାହରେ ମାତି ଉଠିଲେ । ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକରଙ୍କ ‘ଆଗେଇ ଚାଲ’ କବିତାର କେତୋଟି ପଦ ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା :-

“ଚାଲରେ ଭାଇ ଆଗେଇ ଚାଲ

ଗାଇ ଗାଇବା ମୁକ୍ତି ଗାତ,

ଅର୍ପିବା ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ-ହିତେ

ରାଜ-ଶାସନ ହୋଇବ ନତ ।

ସିଂହ ସମାନ ଆଗେଇ ଚାଲ

ମୃତ୍ୟୁକୁ ଦଳି ଚରଣେ ତୋର,

ତୂର୍ଣ୍ଣ କରରେ ଗର୍ବ ତାଙ୍କର

ଶାସନ କଳ ହେଉ ଛାରଖାର ।

କମ୍ପି ଉଠୁରେ ମଣିନାଗ ଗିରି

ମେଦିନୀ ସାରା ଉଠୁ ଦୋହଲି,

ଅନ୍ୟାୟୀ ପାପୀ ଗୋଲାମ୍ ଯେତେ

ରାଜ୍ୟରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେବା ନିଜାଲି ।”

ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ‘ଜାଗିଉଠ’ ନାମରେ ଏକ କବିତା ଲେଖିଲେ । ସେଥିରେ ନଅଗୋଟି ପଦ ଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଥମ ପଦ ହେଉଛି :-

‘ରଣପୁର ଭାଇ

ଜାଗି ଉଠ ଆଜି

ଶୋଷଣ-କଷଣ-ବନ୍ଦିଶାଳେ

ଭାଙ୍ଗିଦିଅରେ

ବଣ ଜଙ୍ଗଲର

ଗଡ଼ଜାତି-ରାଜ ବାହୁବଳେ

ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲି ଲୋକଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ମତାଇଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ :-

“ଛାଡ଼ିଦିଅ ଆମ ନ୍ୟାୟ ଅଧିକାର

ମାଲିକ ଆମେରେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଆମର” ।

ଦିନକୁ ଦିନ ଆନ୍ଦୋଳନ ବଢ଼ିଲା । ରଣପୁର ଗଡ଼ରେ ଏକ ସଭା ହେଲା । ରଣପୁର ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳର ‘ନ୍ୟୁନତମ ଦାବି’ ନାମରେ ଏକ ଦାବିପତ୍ର ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ରାଜା ଏଥିରେ ଆତଙ୍କିତ ହେଲେ । ହୁକୁମ ଦେଲେ - କୌଣସି ପ୍ରଜା ରାଜନୀତି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । କୌଣସି ସଂଘ ଗଢ଼ାଯିବ ନାହିଁ । ସଭା, ଶୋଭାଯାତ୍ରା, ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ, ପ୍ରଚାରପତ୍ର ବାଣ୍ଟିବା ଆଦି ନିଷେଧ କରାଗଲା ।

ପ୍ରଜାମାନେ ଏ ଆଦେଶ ମାନିଲେ ନାହିଁ । ଚାନ୍ଦପୁରଠାରୁ ଏକ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ରଣପୁର ଗଡ଼ ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲା । ରାଜାଙ୍କ ପୋଲିସ୍ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମାରଧର ମଧ୍ୟ କଲେ ।

ଏ ଖବର ପାଇବା କ୍ଷଣି ଦିବାକରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବହୁଲୋକ ଆସି ଚାନ୍ଦପୁର ଫାଣ୍ଡି ଘେରାଉକଲେ । ପୋଲିସ୍ ଘେରରୁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କଲେ । ଏହା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଏକ ବିଜୟ ବୋଲି ଧରାଗଲା ।

ଏହାପରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିଲା । କ୍ଷମତା ବଢ଼ିଲା । ଦେଖିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି ନିଜ ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିବା ଆଶଙ୍କା କଲେ । କଥାରେ ଅଛି,

‘ପାପ ମନ ଶଙ୍କାଗ୍ରସ୍ତ’ । ସେତ ବହୁ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରର ସୂତ୍ରଧର । ଏଥର ଭାବିଲେ-ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜୀବନରେ ଶେଷ କରିଦେବେ । ତେଣୁ ହାକିମିର ମୋହ ଛାଡ଼ି ଲୁଚି ଛପି ରଣପୁରରୁ ପଳାଇଲେ । ଜଣେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଦେଖାନ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ରାଜ୍ୟଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା କିଛି ସାମାନ୍ୟ କଥା ନ ଥିଲା ।

ଦେଖାନ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି ଚାଲିଯିବାରୁ ସହକାରୀ ଦେଖାନ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର ଦେଖାନ ପଦରେ ରହିଲେ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାମେଳି ଗୁରୁତର ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପକ୍ଷରୁ ଗଛ ଓ ମାଛ ଉପରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଧିକାର, ବେଠି, ଭେଟି, ମାଗଣା, ରସଦ ଆଦି ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଦାବି କରାଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ ରାଜାଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଥାଇ କେତେକ ଦାବି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ବୋଲି ଏକ ବୁଲେଟିନ୍ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । ଆନ୍ଦୋଳନ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ।

ରାଜାଙ୍କ ପୋଲିସ ବିରାଟ ଜନତାକୁ ଜବତ କରିବା ସହଜ ନ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅଧିକ ପୋଲିସ ଫଉଜ । ତେଣୁ ବୌଦ୍ଧ ଓ ସିକନ୍ଦରାବାଦରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୋଲିସ ଫଉଜ ରଣପୁର ଆସିଲେ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସେମାନେ ବହୁକ ଧରି ଗାଁକୁ ଗାଁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରିବାପାଇଁ ଫାଙ୍କା ଗୁଳି ଚାଳନା କଲେ । ହେଲେ ଜନତା ଭୟ କଲେ ନାହିଁ ।

ଲୋକେ ପଣ କଲେ, ‘ବେଠି ବେଗାରି ଉଠାଇବୁ । ରାଜାର ଶାସନ ହଟାଇବୁ ।’ ସାରା ରଣପୁରରେ ବିଦ୍ରୋହର ନିଆଁ ଜଳିଉଠିଲା ।

ତା ୩-୧-୧୯୩୯ ରିଖ - ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଏକ ସଭା ବ୍ରଜରାଜପୁରଠାରେ ହେଲା । ଏହା ରାଜାଘର ଜାଣିଲେ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୋଲିସ ଫଉଜ ସଜାସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଉପ-ସଭାପତି କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସମେତ ତେରଜଣଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ । ଏ ଘଟଣା ରଣପୁରରେ ଚହଳ ପକାଇଦେଲା । ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି କି ଥୟ ଧରନ୍ତି ? ଗାଁ କୁ ଗାଁ ଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବର ବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ । ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ନୂତନ

ସାହସ ଓ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର କରାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଓଜସ୍ବିନୀ ଭାଷଣ ଓ ମନଛୁଆଁ ବଳିଷ୍ଠ ଯୁକ୍ତି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଲୋକେ ମାତି ଉଠିଲେ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ

ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ । ଛବିଶଟି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସନ କଥା ସେ ବୁଝନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ରଣପୁର ଓ ନୟାଗଡ଼ରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୁରୁତର ହେଉଥାଏ । ଏ ଖବର ପାଇ ପରିସ୍ଥିତି ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର ଆର୍. ଏଲ୍. ବେଜେଲଗେଟ୍ ନୟାଗଡ଼ ଚାଲିଆସିଲେ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁଙ୍କ ଗିରଫ ପରେ ରଣପୁରରେ ମେଲି ତେଜିଲା । ଏଣୁ ଦେଓନ ସାହେବ ଏକ ଜରୁରୀ ଚିଠି ଲେଖିଲେ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଦୂତ ଚିଠି ନେଇ ତା ୪-୧-୧୯୩୯ ରିଖ ଦିନ ନୟାଗଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାମେଲିକୁ ବିଫଳ କରିବା ପାଇଁ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା ।

ତା ୫-୧-୧୯୩୯ ରିଖ । ବେଜେଲଗେଟ୍, ସାହେବ ରଣପୁର ଆସିଲେ । ସାଥିରେ ଜଟାମାଟି ସୈନ୍ୟ ଛାଉଣୀରୁ କିଛି ଫଉଜ ଆଣିଲେ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ରଣପୁର ଆସିବା ଖବର ଚାରିଆଡ଼େ ଖେଳିଗଲା । ଲୋକେ ବେଜେଲଗେଟ୍ ନାଁ ଆଗରୁ ଶୁଣିଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ଡେଙ୍କାନାଳରେ ବାଳକ ବାଜି ରାଉତକୁ ଗୁଳିକରି ମାରିଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଶୁଣାହେଉଥିଲା । ସେ କେତେକ ସନ୍ତାନପ୍ରସବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ହାତୀ ଚଢ଼ାଇ ମାରିଥିଲେ । ଏଭଳି ତାଙ୍କର ବହୁ ଅପସ୍ୟାତି ଥିଲା । ଲୋକେ ଧାରଣା କଲେ ଯେ ଗିରଫ ହୋଇଥିବା ତେରଜଣଙ୍କୁ ସାହେବ ଗୁଳିକରି ମାରିଦେବ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ଆସୁଥିବାରୁ ସାରା ରାଜ୍ୟର ଲୋକେ ଗଡ଼ରେ ଠୁଳ ହେଲେ । ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ ରଣପୁର ଚାଲିଲେ । ହଜାର ହଜାର

ଲୋକ ବିରାଟ ପଟୁଆରରେ ଯାଉଥାନ୍ତି । ‘ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ’ ଧ୍ବନିରେ ଆକାଶ କମ୍ପୁଥାଏ । ରଣପୁର ଗଡ଼ ଲୋକରେ ଭରପୁର । ସୋରିଷ ପକେଇବାକୁ ଯାଗା ନାହିଁ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ରଣପୁର ଆସିଲେ ବିରାଟ ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଧରି । ବାଟରେ ଲୋଧାତୁଆ ଗାଁ ପଡ଼ିଲା । ଏଠାରେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ କାଟି ରାସ୍ତାରେ ପକାଇଲେ । ବେଜେଲଗେଟ୍ ଯିବା ପଥ ଅବରୋଧ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଅଟକିଲା । ରାସ୍ତା ସଫା ପାଇଁ ସାହେବ ଲୋକ ଖୋଜିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଆଗରୁ ରଣପୁର ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ତିନିଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ସେମାନେ ହେଲେ କାଶୀ ରାଉତ, ଭୋବନି ପୃଷ୍ଟି ଓ ମାଗି ନାଏକ । ରାସ୍ତା ସଫାପାଇଁ ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କୁ କୁହାଗଲା । ସେମାନେ ରୋକ୍ ଠୋକ୍ ମନାକଲେ, କହିଲେ; ‘ରାସ୍ତା ସଫା କରିବାକୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ହୁକୁମ ନାହିଁ । ଆମେ ତୁମ କଥା ମାନିବୁ ନାହିଁ’ । ଏହା ଶୁଣି ପୋଲିସ ଜମାଦାର ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଭୀଷଣ ମାଡ଼ ହେଲା । ରକ୍ତାକ୍ତ କରି ସେଠାରେ ପକାଇ ଦିଆଗଲା । ପୋଲିସ ଫଉଜ ରାସ୍ତା ସଫା କଲେ । ତା’ପରେ ବେଜେଲଗେଟ୍ ଗାଡ଼ିରେ ରଣପୁର ଛୁଟିଲେ ।

ରଣପୁର ଗଡ଼ ରାଜବାଟୀ । ସାମ୍ନାରେ ଏକ ବଡ଼ ସାମିଆନା ଟଣା ହୋଇଥାଏ । ଏହା ତଳେ ବେଜେଲଗେଟ୍ ସାହେବ ଓ ଦେଢ଼ାନ ବସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରୁଥାନ୍ତି ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ବିଭିନ୍ନ ଦାବି ଉପରେ ବିଚାର ଚାଲିଥାଏ ।

ଏପଟେ ସଭାମଣ୍ଡପ ବାହାରେ ବହୁଲୋକ ସମାଗମ । ଫଳାପକ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଚଞ୍ଚଳ । ମଝିରେ ମଝିରେ ହୋ-ହଲ୍ଲୁ ହେଉଥାଏ । ଦିବାକର ସଭାରୁ ଆସି ଥୟଧରି ରହିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥାନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ଏକ ଅଘଟଣ ଘଟିଲା । କିଛି ଲୋକ ଶଗଡ଼ଟିଏ ଟାଣି ଟାଣି ନେଉଥାନ୍ତି । ଆଉ ଦଳେ ଲୋକ ଶଗଡ଼ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଲୋକ ପାଟିକରୁଥାନ୍ତି - ‘ସାହେବ ମାରିଦେଲା, ଆମ ଭାଇକୁ ମାରିଦେଲା’ ।

ସାହେବ ଏସବୁ ଦେଖିଲେ ! ଘଟଣା କ'ଣ ପଚାରିଲେ । ଦେଖିବାକୁ ଦେଲେ । ସାହେବ ଲୋଧାଟୁଆ ଠାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଳି କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଦୁଇଜଣ ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଟାଙ୍ଗା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଶଗଡ଼ରେ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହାଶୁଣି ସାହେବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । କାରଣ ପ୍ରକୃତରେ ସେ କାହାକୁ ଗୁଳି କରି ନ ଥିଲେ ।

ଏହାର ରହସ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସାହେବ ଶଗଡ଼ ଅଟକାଇବାକୁ ଚାହିଲେ । କ'ଣ ଭାବି ଶଗଡ଼ ପଛରେ ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ଦେହରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଆସୁଥାଏ । କିଛି ଦୂରରେ ଦେଖିବା ଆସୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହ ସାତ ଜଣ ସିପାହୀ ମଧ୍ୟ ଥା'ନ୍ତି । ଆଗ ଓ ପଛରେ ବିରାଟ ଜନତା । ଲୋକେ ପାଟି କରି କହୁଥାନ୍ତି, 'ପଲଟିନା ସାହେବ ଆମ ଭାଇକୁ ମାରିଦେଲା, ତାକୁ ମାର...ମାର ।'

ରାଜବାଟୀ ସାମନାରୁ ଶଗଡ଼ ଯାଇ ଭଣ୍ଡାରି ସାହି ଗଳିରେ ପଶିଲା । ରାସ୍ତାଟି ଅଣଓସାରିଆ, ଲୋକ ଗହଳି ହେତୁ ବହୁ ଠେଲୀପେଲା । ଲୋକେ ତାତିକି ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ ନାମକ ଜଣେ ସାହସୀ ଯୁବକ ନରହତ୍ୟାକାରୀ ସାହେବକୁ ଧରିପକେଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବେଜେଲଗେଟ୍ ପକେଟ୍‌ରୁ ପିସ୍ତଲ କାଢ଼ି ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳେଇଲେ । ଗୁଳି ଅର୍ଜୁନଙ୍କର

ବକ୍ଷଭେଦ କଲା । ତାଙ୍କର କଳା ମତ ମତ ଦେହ ତଳେ ଲୋଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ହେଲେ ରଣପୁର ମାଟିର ପ୍ରଥମ ଶହୀଦ ।

ସାହେବ ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୁଳି ଚଳେଇଲେ । ଏହା ନାଥ ଭୋଳଙ୍କର କାନମୁଣ୍ଡା ଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ଆଘାତରେ ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଗୁଳିମାଡ଼ ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ଏତିକିବେଳେ କେହି ଜଣେ ସାହେବ ହାତକୁ ପିଟିଦେଲା । ତାଙ୍କ ହାତରୁ ପିଣ୍ଡଲ ଖସିପଡ଼ିଲା । ସେ ଏବେ ନିରୁପାୟ । ଜୀବନରକ୍ଷା ପାଇଁ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜନତା ଠେଙ୍ଗା, ଗୁଥ, ବତା ସାହାଯ୍ୟରେ ସାହେବକୁ ପିଟି ଚାଲିଲେ । ମହାପ୍ରତାପୀ ନିଷ୍ଠୁର ବେଜେଲଗେଟ୍‌ର ପ୍ରାଣବାୟୁ ସେହିଠାରେ ଉଡ଼ିଗଲା ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ସାହେବର କିଛି ଦୂରରେ ଦେହରକ୍ଷା ଥିଲା । ତାକୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟିବାରୁ ସେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏହା ଦେଖି ଦେଖାନ ଓ ସିପାହୀମାନେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ପଳାୟନ କଲେ ।

ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ଜନତାର ବିରାଟ ପଟୁଆର । ‘ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କୀ ଜୟ’ ଧ୍ବନିରେ ଆକାଶ କମ୍ପି ଉଠୁଥାଏ । ପଟୁଆର ଜେଲ ଫାଟକ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଥାନ୍ତି ବିପ୍ଳବୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ । ସେମାନେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ

‘ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କର, ନଚେତ୍ ଜେଲ ଭାଙ୍ଗିଦେବୁ ।’ ଅସହାୟ ଜେଲ ରକ୍ଷକ ଭୟରେ ଥରହର ହେଲା । ଶେଷରେ ଜେଲ ଫାଟକ ଖୋଲିଦେଲା । କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୀ ଖଲାସ ହେଲେ ।

ସେଦିନ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ରଣପୁର ଆସିବାର ଥିଲା । ରଣପୁର ଆସିବା ବାଟରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଠାରେ ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଖରାପ ହୋଇଗଲା । ଏଣୁ କଟକରୁ ଚାନ୍ଦପୁର ପହଞ୍ଚିବାରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ବିଳମ୍ବ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଚାନ୍ଦପୁର ଠାରେ ସେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟି ପିଟି ମାରିଦେଇଛନ୍ତି ।

ଚାନ୍ଦପୁରରୁ ମହତାବ ମଧ୍ୟ ରଣପୁର ଚାଲିଲେ । ସେଠାରେ ବେଜେଲଗେଟ୍ଟର ମୃତଦେହ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଆହତ ନାଥ ଭୋଳକୁ ଓଳସିଂହ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠାଇଲେ । ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ରାଜାଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କଲେ ।

ମହତାବଜୀ ସମବେତ ଜନତାଙ୍କୁ କହିଲେ - “ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଂସାରେ ନୁହେଁ, ଅହିଂସାରେ । ଯାହା ହେବାର ଥିଲା ତାହା ହୋଇଗଲା । ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ମରିଛି । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ । ସମଗ୍ର ରଣପୁର ଜାଲିଦେବ-କାହାରିକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସମସ୍ତେ ରାତି ପାହିବା ପୂର୍ବରୁ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଅ । ପୋଲିସ୍ ଯେପରି କାହାରିକୁ ଖୋଜି ପାଇବ ନାହିଁ ।”

ମହତାବଙ୍କ କଥା ପ୍ରଜାମାନେ ମାନିଲେ । ରାତି ପାହିବା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଲେ । ବାଡ଼ିରେ ଧାନଗଦା ଓ ଘରେ ଥିବା ଧନ ସଂପତ୍ତିର ମୋହ ମାୟା ବି ଛାଡ଼ିଲେ । ଗୋରୁଗାଈଙ୍କ ପଘା ଫିଟାଇଦେଲେ । ସେମାନେ ପଦାରେ ବୁଲିଲେ, ଦାଣ୍ଡରେ ଶୋଇଲେ । ଲୋକେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାର ମୋହ ତୁଟାଇ ଚାଲିଲେ । ସବୁ ଶୂନ୍ୟ ଶାନ୍ - ଖାଲି ନୀରବତା । ଖାଁ ଖାଁ ଲାଗୁଥାଏ ।

କୋଳରେ ପିଲା, କାନ୍ଧରେ ଗଣ୍ଡୁଲି ଧରି ଲୋକେ ନିଜ ଭିତାମାଟି ଛାଡ଼ିଲେ । ନୟାଗଡ଼, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଓ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଘରେ
(୨୮)

ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ସେଠାରେ ଯାହାର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ନ ଥିଲା, ସେ ଗଛ ମୂଳେ ରହିଲା । ସମୟ ଥିଲା ମାଘମାସ ଶୀତଦିନ । ମନରେ ଭୟ, ଦେହରେ ଶୀତ, ପେଟରେ ଭୋକ । କେଉଁଠି କେଉଁଠି ଗାଁ ବାଲା ଭାତ ରାନ୍ଧି ମୁଠାଏ ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ । କର୍ମୀମାନେ ଘୋର ଆଶଙ୍କା ଭିତରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚି ଛପି ରହିଲେ । ଏହାଥିଲା ଅତ୍ୟାଚାରିତ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ସଂଗ୍ରାମ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ସାରା ଭାରତରେ ଚହଳ ପକାଇଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାରେ ଏ ଖବର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଇତିହାସରେ ଏହା ଥିଲା ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଘଟଣା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇ ନଥିଲେ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ହତ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ରଣପୁରରେ ପୋଲିସ ଛାଉଣୀ ପଡ଼ିଲା । ପୋଲିସ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଖୋଜିଲେ । କିନ୍ତୁ କାହାରିକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଲୋକେ ନ ଥିବାରୁ ଘରେ ପଶି ସବୁ ଲୁଚି ନେଲେ । ବାଡ଼ି ବଗିଚାର ଫସଲ, ବୋବା, ଛେଳି, କୁକୁଡ଼ା ଆଦି ସବୁ ଖାଇଗଲେ ।

କେତେକ କର୍ମୀଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ପୋଲିସର ଶତ୍ରୁତା ଥିଲା । ଏତିକି ବେଳେ ଦାଉ ସାଧୁଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଘରୁ ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଚିନେଲେ । ଘରଦ୍ୱାର ଭାଙ୍ଗି ପଦା କଲେ । ଏ ଅତ୍ୟାଚାର-ଲାଲା ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଲା ।

ଏହାପରେ ୧୦୨ ଜଣ ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଅଭିଯୋଗ କରାଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷୀ ସଂଗ୍ରହ ହେଲା । ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଗିରଫ ପରାଧୀନା ଝୁଲିଲା । ସେମାନେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାକା ଗୋଡ଼ିକିଲୋ ଗ୍ରାମରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ । ଜନୈକ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ଏ ଖବର ପୋଲିସକୁ ଜଣାଇଲେ । ଫଳରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ ସେଠାରୁ ଗିରଫ ହେଲେ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ବିଚାର ପାଇଁ ରଣପୁରରେ ଜଣିକିଆ ହାଇକୋର୍ଟ ବେଞ୍ଚ ବସିଲା । ଏହାର ବିଚାରପତି ହୋଇ ଆସିଲେ ମାନ୍ୟବର ଜେ.ଜି. ସିଅରର, ଆଇ.ସି.ଏସ୍. । ସେ ଥିଲେ ବିହାର ଗୟା ଜିଲ୍ଲାର ଦୌରାଜଜ୍ । ମୋକଦ୍ଦମାର ବିଭିନ୍ନ ଦଫା ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟ ବିଚାରପତିମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ମାନ୍ୟବର ବି.ସି. ପଟ୍ଟନାୟକ, ଦୌରାଜଜ୍ ମାନ୍ୟବର ଶିବରାମଶ ଓ ଦୌରାଜଜ୍ ମାନ୍ୟବର ଏସ୍.କେ. ସେନଗୁପ୍ତ ।

ରଘୁ-ଦିବାକରଙ୍କୁ ଫାଶାଦଣ୍ଡ

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସର୍ବମାନ୍ୟ ନେତାଥିଲେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଗିରଫଦାରି ହୋଇଥିଲା । ଗୋରା ଦୌରାଜଜ୍ ମାନ୍ୟବର ଜେ.ଜି.ସିଅରର ବିଚାରକ ଥିଲେ । ତା ୧-୬-୧୯୩୯ରିଖ ଦିନ ଅଦାଲତର ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଥିରେ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା, ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ଓ ଚିନ୍ତା ନାଏକଙ୍କୁ ଫାଶାଦଣ୍ଡ ହୁକୁମ ହେଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଏଗାର ଜଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଯାବଜ୍ଞୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହେଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କୁ କାରାଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ପରେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ୍ କରି ଚିନ୍ତା ନାଏକ ଫାଶାଦଣ୍ଡରୁ ଖଲାସ ହେଲେ । ଦିବାକରଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ପାଞ୍ଚବାଟି ଜମି ବିକ୍ରି ହୋଇଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟନେତା ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ୍ ଡିଫେନ୍ସ କମିଟି ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଏହି କମିଟି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୋକଦ୍ଦମା ତୁଲାଇ ଥିଲେ ।

ଅଦାଲତରେ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଗୋରା ବିଚାରପତି ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ?” । ସେ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ଜନ୍ମଭୂମିର ସେବା କରିବାକୁ ହଜୁର ଯଦି ଅପରାଧ ମନେକରନ୍ତି ତା’ ହେଲେ ମୁଁ ଦୋଷୀ; ନଚେତ୍ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।” ବିଚାରପତି ଦିବାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ - “ତୁମେ ଦୋଷୀ ନା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ? ସେ ଖୁବ୍ ଦମ୍ଭ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ଜବାବ

ଦେଲେ, “ଧର୍ମାବତାର । ମୋ ଦେଶ ପାଇଁ ଲଢ଼ି ମୁଁ କିଛି ଦୋଷ କରିନାହିଁ ।

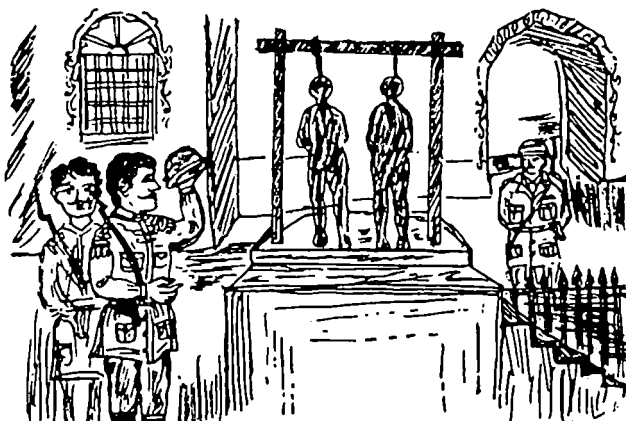

ମୁଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦୋଷ ।” କିନ୍ତୁ ବିଚାରପତି ସେମାନଙ୍କୁ ଫାଶା ଘୁରୁମ ଦେଇଥିଲେ ।

ବେଜେଲଗେଟ୍, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ତଃ ମହତାବଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଫାଶାଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ କ୍ଷତଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଏହା ଜାଣିପାରିଲେ । ସେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଦସ୍ୟା ମିସ୍ ଆଗାଥା ହେରିସନ୍‌ଙ୍କୁ କଟକ ପଠାଇଲେ । ତାଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଯୋଗୁଁ ମହତାବ ଏ ହାନି କ୍ଷତଯନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷାପାଇଲେ ।

ଫାଶା ଆଦେଶପରେ ରଘୁ-ଦିବାକରଙ୍କୁ ରଣପୁରରୁ ନିଆଗଲା । ରାସ୍ତାରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ନରନାରୀ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଏପରିକି ବହୁ ଦୂରରୁ ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କର ଶେଷ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ତାହାଥିଲା ଏକ ହୃଦୟ ବିଦାରକ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ । ତା ୪-୪-୧୯୪୧ ଗିଫା । ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡର ହଜାରାବାର୍ ଜେଲ । ପୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ପରିତ୍ରା ଓ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ଦେଶ ପାଇଁ ହସି ହସି ଫାଶାବରଣ କଲେ ।

ଅନ୍ଧାରିମୁଲକ ରଣପୁରରେ ରଘୁ-ଦିବାକର ସ୍ବାଧୀନତାତର ଝଲକ ଖେଳାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ରଣପୁର ପୁଲି ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ପରିଣତିରେ ଗୋରା ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ଏ ଘଟଣା

ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସରେ କେତୋଟି ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ପ୍ରଥମ କଥା, ମେଜରଭଳି କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ପଦସ୍ଥ ଗୋରା ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦ୍ବାରା ନିହତ ହୋଇ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ କେବଳ ଭାରତ ନୁହେଁ, ବ୍ରିଟିଶ୍ ଦରବାର ଅରହର ହୋଇଗଲା । ବିଲାତ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟରେ ଏ ଘଟଣା ନେଇ ବିରୋଧାଦଳ ତୁମ୍ବଳ ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ବେଜେଲଗେଟ୍ଙ୍କ ପାଖରେ ପିଣ୍ଡଳ ଆଇ ସେ ଠେଙ୍ଗାରେ କିପରି ମଲେ ? ଠେଙ୍ଗା କ'ଣ ପିଣ୍ଡଳ ଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ? ଏଥିରେ ସେମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଏହା ଦେଖିବାପାଇଁ ରଣପୁରରୁ ୫୦୦ ବାଉଁଶ ଠେଙ୍ଗା ବିଲାତ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟକୁ ପଠାହୋଇଥିଲା ।

ବେଜେଲଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର ଜନସାଧାରଣ ନିଜ ନିଜର ଘରଦ୍ବାର ଛାଡ଼ିଲେ । ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏଣେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଫଉଜ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଆସି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଖୋଜି ବିଫଳ ହେଲେ । ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଏକ ଅଦ୍ବିତୀୟ ଘଟଣା । ଦୁଇଜଣ (ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର ଓ ରଘୁନାଥ) ଏକ ସମୟରେ ଫାଶାବରଣ କରିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ଅସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା ।

ଯୁବକର ସ୍ବପ୍ନ ହେଉଛି ଦେଶ ଓ ଜାତିର ସ୍ବପ୍ନ । ଯୁବକର ସଂକଳ୍ପ ହେଉଛି ଦେଶ ଓ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ସଂକଳ୍ପ । ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ଏହିପରି ଦୁଇଜଣ ବୀର ଯୁବକ । ଦେଶ ଓ ଜାତି ପାଇଁ ଶହୀଦ ହେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଆମ ନିକଟରେ ଚିର ଅମର ।

